

Born Dead “Nacido muerto” El patrimonio y los ciudadanos

Gairebé cent anys va viure el mercat dins el Born, i amb la seva vida va viure la Ribera. Un cop ha marxat el mercat, els veïns de Barcelona van decidir conservar-lo, amb l'esperança de recuperar-lo per a la vida urbana. I així, durant vint-i-cinc anys, el Born va esperar, convertit en plaça coberta, acollint alguna fira, algun concert popular o trobades diverses. Alguns es van interessar per retornar-li una vida estable: la FNAC hi va imaginar una llibreria; la UPF, un espai d'estudi i d'activitats universitàries. La multinacional va desistir per dificultats d'adaptació a la seva estratègia comercial; i la universitat, després d'uns sondejos arqueològics, va intuir el conflicte amb les ruïnes i també va abandonar.

El 1998 es va decidir convertir-lo en biblioteca pública, finançada per l'Administració central. Una biblioteca concebuda com un equipament obert a la ciutat i als ciutadans, projectat per a oferir coneixement i informació, per a potenciar les relacions i l'aprenentatge de les persones i entre les persones que no tenen un accés fàcil a les biblioteques universitàries o especialitzades. Les ruïnes ja es coneixien: el seu traçat, per la documentació historiogràfica; el seu estat de conservació, per les prospeccions realitzades per la UPF i per l'existència d'altres ruïnes properes, ja documentades i posteriorment destruïdes, quan es va construir l'aparcament subterrani del carrer del Comerç. Que l'aparició de les ruïnes no va suposar cap sorpresa també ho prova el fet que el projecte de la biblioteca incloïa un conveni segons el qual el Ministeri finançava els treballs d'excavació arqueològica i la posterior documentació gràfica d'aquests, i que les més significatives s'haurien de conservar dins la futura biblioteca.

El 2002 una campanya mediàtica, amb un debat desigual, va menar a desistir del projecte inicial de biblioteca. El Ministeri va acceptar estudiar una alternativa de biblioteca més reduïda, per a fer-la compatible amb el manteniment de les ruïnes. Però aquesta opció tampoc no es va acceptar. La campanya va continuar encesa, amb historiadors convertits en especialistes de biblioteques; arquitectes aprenents d'arqueòlegs; periodistes transformats en bibliotecaris i arqueòlegs al mateix temps; i polítics disposats a fotografiar-se damunt les ruïnes de la repressió. Tots van negar la riquesa de la nova situació i la compatibilitat entre ruïnes i biblioteca; entre història i utilitat pública. En definitiva, la mandra, el corporativisme i la por escènica van impedir resoldre el dilema, l'equació de dues variables. Després d'un període de silenci, els mateixos sectors que havien negat la biblioteca van avançar una proposta en la qual s'utilitzava el recurs de la història en un doble sentit: les ruïnes justificaven un museu i, per altra banda, l'antic ús del mercat permetia plantejar un aprofitament comercial de l'espai. No semblava fàcil justificar l'interès públic d'aquest últim aspecte, ja que l'activitat comercial resulta redundant a un barri com el de la Ribera, convertit en aparador de restauració i de botigues de moda. Insistir en el monocultiu comercial no es va confirmar, doncs, com la millor de les propostes.

Finalment, el 2004 l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona va apadrinar una

The Born market was alive for nearly one hundred years, and while it lived it gave life to the Ribera district. When it closed, the residents of Barcelona decided to preserve it with the hope of restoring it for urban life. And thus, for twenty-five years, the Born stood waiting, converted into a covered square, hosting the odd fair or popular concert and a few meetings. Some were interested in giving it back a stable life: the French retail chain FNAC had the idea of using it as a bookstore and the UPF (Pompeu Fabra University), as a space for study and university activities. But the multinational gave up owing to difficulties in adapting it to their commercial strategy, and the Faculty, after several archaeological surveys, believed there would be conflict because of the ruins and also withdrew.

In 1998 the decision was taken to convert it into a public library, financed by the central administration. A library conceived as a facility open to the city and its citizens, designed to offer knowledge and information, to promote relations and learning among people who do not have easy access to specialised or university libraries. The ruins were already known: their layout, through historiographical documentation; their state of conservation, through the prospecting carried out by the UPF and owing to the proximity of other ruins nearby, which had already been documented and later demolished to build the underground car park on Comerç. So the apparition of the ruins was no great surprise; this is also shown by the fact that library project included an agreement that the Ministry would finance the archaeological excavation work and the later graphical documentation involved, and that the most significant parts of the ruins would have to coexist with the interior of the future library.

In 2002, a media campaign, along with a somewhat unequal debate, led to the initial library project being dropped. The Ministry agreed to study an alternative, smaller library, to make it compatible with maintaining the ruins. But this option was not accepted either. The campaign remained heated, turning historians into library specialists, architects into archaeologist's apprentices, journalists into librarians and archaeologists at the same time while politicians were willing to be photographed atop the ruins of repression. All denied the richness of the new situation and any compatibility between the ruins and the library or between history and public utility. In short, laziness, corporate agendas and stage fright made it difficult to resolve the dilemma, the equation of two variables. After a period of inertia, the same sectors that had rejected the library put forward a proposal in which the history resource was used in a dual sense: the ruins justified a museum, while the Born's former use as a market permitted commercial use of the space to be considered. It didn't seem easy to justify public interest in the latter aspect, as commercial activity is somewhat redundant in a neighbourhood such as the Ribera, converted into a showcase for fashion boutiques and catering establishments. Insisting on commercial monoculture was not confirmed, therefore, as the best of the proposals.

BARRACABES

Casi cien años vivió el mercado en el Born, y con su vida vivió La Ribera. Con su marcha, los vecinos de Barcelona decidieron conservarlo con la esperanza de recuperarlo para la vida urbana. Y así, durante veinticinco años, el Born esperó convertido en plaza cubierta, cobijando alguna feria, concierto popular o encuentros diversos. Algunos se interesaron por devolverle una vida estable: la FNAC ideó allí una librería; la UPF, un espacio de estudio y actividades universitarias. La multinacional desistió por dificultades de adaptación a su estrategia comercial; y la universidad, después de sondeos arqueológicos, intuyó el conflicto con las ruinas y también abandonó.

En 1998 se decidió convertirlo en biblioteca pública, financiada por la Administración central. Una biblioteca concebida como un equipamiento abierto a la ciudad y a los ciudadanos, proyectado para ofrecer conocimiento e información, para potenciar las relaciones y el aprendizaje de las personas y entre las personas que no tienen un acceso fàcil a las bibliotecas universitarias o especializadas. Las ruinas ya se conocían: su trazado, por la documentación historiogràfica; su estado de conservación, por las prospecciones realizadas por la UPF y por la proximidad de otras cercanas, ya documentadas y posteriormente destruidas, al construir el aparcamiento subterráneo de la calle del Comerç. Que la aparición de las ruinas no supuso ninguna sorpresa lo prueba también el hecho de que el proyecto de la biblioteca incluía un convenio según el cual el Ministerio financiaba los trabajos de excavación arqueológica y su posterior documentación gràfica, y que las más significativas deberían coexistir con la futura biblioteca en su interior.

En 2002 una campaña mediàtica, con un debate desigual, llevó a desistir del proyecto inicial de biblioteca. El Ministerio aceptó estudiar una alternativa de biblioteca más reducida, para hacerla compatible con el mantenimiento de las ruinas. Pero esta opción tampoco fue aceptada. La campaña continuó encendida, con historiadores convertidos en especialistas de bibliotecas; arquitectos aprendices de arqueólogos; periodistas transformados en bibliotecarios y arqueólogos al mismo tiempo; y políticos prestos a fotografiarse sobre las ruinas de la represión. Todos negaron la riqueza de la nueva situación y la compatibilidad entre ruinas y biblioteca; entre historia y utilidad pública. En definitiva, la pereza, el corporativismo y el miedo escénico impidieron resolver el dilema, la ecuación de dos variables. Después de un periodo de silencio, los mismos sectores que habían negado la biblioteca avanzaron una propuesta en la que se utilizaba el recurso de la historia en un doble sentido: las ruinas justificaban un museo y, por otra parte, el antiguo uso del mercado permitía plantear un aprovechamiento comercial del espacio. No parecía fàcil justificar el interés público de este último aspecto, ya que la actividad comercial resulta redundante en un barrio como el de la Ribera, convertido en aparador de restauración y de tiendas de moda. Insistir en el monocultiu comercial no se confirmó, pues, como la mejor de las propuestas.

altra proposta de centre cultural, amb la qual semblava solucionar-se finalment el dilema. A la memòria del document presentat s'avançava un equipament "dirigit a conèixer el passat, entendre el present i construir el futur". Aquesta superposició d'objectius va permetre conservar l'esperança que per fi entrarien en valor la utilitat pública i el servei cultural als ciutadans. Sobre aquesta base, es va redactar un nou projecte arquitectònic, es va aprovar per part de l'Ajuntament i s'hi va assignar un pressupost. I així se'n va començar la construcció.

Avui, al 2006, desapareguts els responsables polítics de llavors, al Born hi torna a sonar la cançó reiterativa que un temps abans havia desqualificat la biblioteca i ara el centre cultural. Segons sembla, el Born es convertirà en la coberta de luxe de les ruïnes i tan sols aquesta destinació justificarà la seva existència. Arribats a aquest punt, que explica per si sol les autèntiques raons d'aquest procés, com mínim queda el dret d'assenyalar diverses coses:

Primer: El Born mai no ha amagat cap tresor arqueològic. Les ruïnes, uns fonaments semblants als dels actuals edificis de la Ribera, ja van ser destruïdes en bona part fa uns quants anys, per a la construcció de l'aparcament del carrer del Comerç; també se n'ha destruït recentment, per a la construcció d'un immoble d'habitatges entre el carrer Comercial i el passeig de Picasso. Per això sembla difícil justificar-ne el valor com a jaciment, encara que sí que cal atorgar-los la qualitat d'il·lustrar quina havia estat l'estructura urbana d'una bona part del barri de la Ribera, cosa que les converteix en un llegat d'importància per a la memòria històrica del país. I precisament aquest caràcter, que ultrapassa l'estrictament arqueològic, facilita fer-les compatibles amb altres propostes d'utilitat pública, al mateix espai del Born.

Segon: Si es tracta de trobar fórmules que recordin l'opressió exercida ahir, la sacralització de les ruïnes tampoc no és la millor opció. Si es rememora la destrucció de 1714 perpetuant-ne els efectes, no s'honora pas aquells que la van patir, sinó aquells que la van ocasionar. Per exemple, a la plaça del Fossar de les Moreres es viu, es discuteix sobre el record; a les cases vietnamites, la població va convertir les beines de les bombes nord-americanes en gerros de flors; i Gernika es va convertir en un quadre. Els pobles que han sofert agressions reaccionen amb la voluntat de revitalitzar els espais destrossats, i la millor manera de contradir l'opressió és afegir vida i utilitat col·lectiva a les restes de la destrucció.

Tercer: El Born i la població no es mereixen aquest final. Costa de creure que el resultat d'un procés de tants anys, amb una despesa de milers de milions de les antigues pesetes, sigui convertir el Born en el sarcòfag de les ruïnes. Es podrà discutir sobre el pes i les característiques de l'activitat que hagi de conviure amb elles, però el Born, sense aquesta activitat, estarà mort, i amb la seva mort arrossegàrà la de les ruïnes. Tots ple-gats es moriran d'avorriment i d'inutilitat.

Potser d'aquí a uns anys, quan la Ribera deixi de ser domini dels nois i noies amb look de Jordi Labanda; quan el carrer de la Princesa ja no sigui una muralla virtual amb altres barris vius i necessitats de diàleg; quan resulti ineludible la barreja; quan la Isabel, nascuda a Sabadell, ensenyi dansa; quan l'historiador Josep, nascut a Mataró, ens interpreti la història; quan la Bàdia, nascuda a Larraix, ens expliqui les seves fabulacions; quan l'Irma, nascuda a l'Equador, vulgui llegir en Pla..., llavors algun representant de la cultura municipal potser descobrirà que les ruïnes no són pas incompatibles amb la vida. Però, de moment, el Born renaixerà mort. ♦

Rafa Cáceres

Arquitecte coautor del projecte del Born
Traduït per Esteve Comes

Finally, in 2004, Barcelona City Council's Institute of Culture backed another proposal for a Cultural Centre, which finally seemed to resolve the dilemma. The document that was presented proposed a facility directed towards learning about the past, understanding the present and building the future. This superimposing of objectives allowed hopes to be held that finally public utility and cultural service for citizens would acquire some value. On this basis a new architectural project was drawn up, approved by the City Council and the budget was assigned. And thus, construction work began.

Today, in 2006, with the politicians who were responsible at the time now gone, the Born is once again hearing the monotonous song that in its day wrote off the library and is now doing the same with the Cultural Centre. It would seem that the Born will become a luxury roof over the ruins and that this destiny alone will justify its existence. Having reached this stage, which explains in itself the real reasons for this process, at least there must be a right to point out that:

First: The Born never hid any archaeological treasure. The ruins, foundations similar to those of the buildings of the Ribera now, were largely destroyed some years ago for the construction of the car park on Comerç; they were also destroyed further for the construction of the residential building between Comercial and Paseo Picasso. For this reason it is difficult to justify its value as an archaeological site, although it should be granted its importance for illustrating what the urban structure of a good part of the Ribera neighbourhood was like, and this makes them a legacy of importance for the country's historical memory. And it is precisely this aspect, which surpasses the strictly archaeological, that facilitates its compatibility with other public utility proposals for the same space of the Born.

Second: If the idea is to find formulas that remember the oppression suffered yesterday, consecrating the ruins is not the best option either. If the destruction of 1714 is remembered by perpetuating its effects, it is not those who suffered it that are honoured but those who caused it. For example, in the square of Fossar de les Moreres people live on and debate about the memory; in Vietnamese houses, the populace converted the cases of American bombs into vases for flowers; and Guernica was turned into a picture. Peoples who have suffered aggression react with the desire to revitalise the areas destroyed, and the best way of contradicting the oppression is by injecting life and adding collective utility to the remains of the destruction.

Third: The Born and the population do not deserve this outcome. It is hard to believe that the result of a process that has taken so many years, with a cost of billions of the old pesetas, is to turn the Born into a sarcophagus for the ruins. The weight and characteristics of the activity that should coexist with the ruins can be discussed, but without that activity the Born will be dead, and if it dies it will take the ruins with it. Both will die of boredom and uselessness.

Perhaps, in a few years, when the Ribera is no longer the domain of young people sporting the Jordi Labanda look; when Princesa is no longer a virtual wall cutting off other living neighbourhoods that are needy of dialogue; when mixing becomes inevitable; when Isabel, born in Sabadell, teaches dance; when the historian Josep, born in Mataró, interprets history for us; when Bàdia, born in Larache, tells us her stories; when Irma, born in Ecuador, wants to read Pla..., then, some municipal representative for culture will discover that the ruins are not incompatible with life. But, for the moment, the Born will be reborn dead. ♦

Rafa Cáceres

Architect and co-author of the Project
Translated by Debbie Smirthwaite

Finalmente, en 2004 el Institut de Cultura del Ayuntamiento de Barcelona auspició otra propuesta de Centro Cultural, con la que parecía solucionarse por fin el dilema. En la memoria del documento presentado se avanzaba un equipamiento "dirigido a conocer el pasado, entender el presente y construir el futuro". Esta superposición de objetivos permitió albergar esperanzas de que por fin entrarían en valor la utilidad pública y el servicio cultural a los ciudadanos. Sobre esta base se redactó un nuevo proyecto arquitectónico, se aprobó por parte del Ayuntamiento y se consignó el presupuesto. Y así se empezó su construcción.

Hoy, en 2006, desaparecidos los responsables políticos de entonces, en el Born vuelve a sonar la canción monótona que en su día descalificó la biblioteca y ahora el Centro Cultural. Según parece, el Born se convertirá en la cubierta de lujo de las ruinas y sólo este destino justificará su existencia. Llegados a este punto, que explica por sí solo las auténticas razones de este proceso, como mínimo cabe el derecho a señalar varias cosas:

Primero: El Born nunca escondió un tesoro arqueológico. Las ruinas, cimientos similares a los de los actuales edificios de la Ribera, fueron en buena parte destruidas hace algunos años, para la construcción del aparcamiento de la calle del Comerç; también recientemente lo han sido para la construcción del inmueble residencial entre la calle Comercial y el paseo de Picasso. Por ello parece difícil justificar su valor como yacimiento, aunque sí hay que otorgarles la cualidad de ilustrar cuál había sido la estructura urbana de buena parte del barrio de La Ribera, convirtiéndose en un legado de importancia para la memoria histórica del país. Y precisamente este carácter, que sobrepasa lo estrictamente arqueológico, facilita su compatibilidad con otras propuestas de utilidad pública en el mismo espacio del Born.

Segundo: Si se trata de encontrar fórmulas que recuerden la opresión padecida ayer, tampoco la sacralización de las ruinas es la mejor opción. Si se rememora la destrucción de 1714 perpetuando sus efectos, no se honra a los que la padecieron sino a los que la ocasionaron. Por ejemplo, en la plaza del Fossar de les Moreres se vive, se discute sobre el recuerdo; en las casas vietnamitas, la población convirtió las vainas de las bombas norteamericanas en floreros; y Guernica se convirtió en un cuadro. Los pueblos que han sufrido agresiones reaccionan con voluntad de revitalizar los espacios destrozados, y la mejor manera de contradecir la opresión es añadir vida y utilidad colectiva a los restos de la destrucción.

Tercero: El Born y la población no se merecen este final. Cuesta creer que el resultado de un proceso de tantos años, con un gasto de miles de millones de las antiguas pesetas, sea convertir el Born en el sarcófago de las ruinas. Se podrá discutir sobre el peso y las características de la actividad que deba convivir con ellas, pero el Born, sin esa actividad, estará muerto, y con su muerte arrastrará la de las ruinas. Ambos morirán de aburrimiento e inutilidad.

Quizás dentro de unos años, cuando la Ribera deje de ser dominio de los chicos y chicas con look de Jordi Labanda; cuando la calle de la Princesa no sea ya una muralla virtual con otros barrios vivos y necesitados de diálogo; cuando resulte ineludible la mezcla; cuando Isabel, nacida en Sabadell, enseñe danza; cuando el historiador Josep, nacido en Mataró, nos interprete la historia; cuando Bàdia, nacida en Larache, nos cuente sus fabulaciones; cuando Irma, nacida en Ecuador, quiera leer a Pla..., entonces algún representante de la cultura municipal quizá descubra que las ruinas no son incompatibles con la vida. Pero, de momento, el Born renacerá muerto. ♦

Rafa Cáceres

Arquitecto coautor del proyecto del Born